

İMAM ŞÂFİÎ 'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ ÜZERİNE

Tacettin Uzun*

Şâfiî mezhebinin kurucusu olarak tanınan İmam Şâfiî , Arap Dili ve Edebiyatı'nda da otorite kabul edilen bir zattır. O, Arap dilini çok iyi biliyor, çok iyi konuşuyordu. Büyük şairlerin tarihe mal olmuş şiirlerini belleyip gelecek nesiller için aktarıyordu. Kendisi de şairdi ve şiiri, şiir söylemiş olmak için söylemiyordu. Ders ve öğüt vermek için şiir söylüyordu. Biz bu çalışmamızda, İmam Şâfiî 'nin, fakihlik yönünü değil de, onun dilci ve edebiyatçı yönünü ele almak istiyoruz.

Asıl adı Muhammed b. İdrîs olan eş-Şâfiî , 150/767 yılında Gazze'de doğdu.¹ Çok küçük yaşta annesi tarafından Mekke'ye götürüldü. İlk tahsilini Mekke'de yaptıktan sonra fasîh Arapça'yı öğrenmek için Huzeyl² kabilesinin arasına katıldı. Bu konuda kendisi şöyle der: "Ben Mekke'den çöldeki Huzeyl kabilesine gittim. Onların dil, şive ve âdetlerini öğrendim. Çünkü Huzeyl kabilesi, Arapların en fasih konuşan kabilelerinden birisiydi. Aralarında yaşadığımdan, nereye gitseler onlarla birlikte gider,

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. tacuzun @ yahoo.com

¹ Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ' tah: Şuayb el-Arnâit*, Beyrut, 1402/1982, Muessesetu'r-risâle, X/5; Burhânuddîn İbrâhîm b. 'Ali b. Muhammed b. Ferhûn el-Ya'murî, *ed-Dibâcu'l-muzheb fi ma'rifeti a'yânî 'ulemâ'l-mezheb*, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-'ilmiyye, s.227

² Huzeyl (Benî Huzeyl): Adnanîlere mensup, şairleriyle ünlü bir Arap kabilesidir. Mekke ve Taif civarındaki dağlık bölgede yaşayan Benî Huzeyl, milâdî VI. yüzyılın büyük Arap kabilelerinden biridir ve Mudarîlerin, İlyas b. Mudar'ın annesine nispetle, Hindif denilen kolundandır. Kabile boyuna adını veren Huzeyl'in nesebi Adnan'a kadar uzanır.

Benî Huzeyl Arap kabileleri arasında şairleriyle ün yapmıştır. Hassân b. Sabit (Öl.54/674) en iyi şairlerin Huzeyl'den çıktığını, İbn Sellâm el-Cumahî (Öl.232/846) de en iyi Huzelî şairin tartışmasız Ebu Zueyb olduğunu söylemiştir. İbn Hazm bu kabileden yetmişden fazla şair yettiğinden bahseder ve en ünlülerinin adlarını sayar.

Arap dilci ve nahivcileri, nadir birkaç kabilenin yanısıra bu kabilenin dilini de, fasih ve güvenilir bulmuşlar, şiirlerini örnek olarak zikretmişlerdir. Genel kanaate göre klâsik Arapça'nın esas unsurlarını, Medîne yakınlarından Hîre'nin kuzeyine ve Mekke'nin biraz güneyinden Bahreyn körfezine çekilecek iki hat arasında kalan bölgede yaşamış Kays, Temîm, Huzeyl, Tay ve Kureyş kabilelerinin lehçeleri vermiştir. Lugat âlimleri, dil çalışmaları için seçtikleri bazı bedevî kabilelerinin yanında Benî Huzeyl'in yurduna da giderlerdi. Huzeylli şairlerin şiirlerine özel bir önem verilmiş ve bunlar dil çalışmalarının başından itibaren rivayet edilmiştir. Şiir ravîlerinin büyüklerinden olan Ebu Saîd es-Sukkerî (Ö.275/888) bu şairlerin şiirlerini Dîvanu şu'arâi Huzeyl adlı bir dîvanda toplamış ve şerhetmiştir. Aynı kitap yeniden bazı değişiklik ve ilavelerle Dîvanu'l- Huzeliyyîn adı altında neşredilmiştir. Eserde Huzeyl'e mensup 120 şaire ait 380 parça şiir yer almaktadır.(Nasuhî Ünal Karaarslan, *Hüzeyl (Benî Hüzeyl)*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1999, XIX/70-72).

konakladıkları yerde de konaklardım. Mekke'ye dönünce şiir, haber ve eyyâm-ı Arab'ı (Arapların yaptıkları savaşları) anlatmaya başladım."³

Anlaşıldığı üzere, İmam Şâfiî'nin Arap şiirinin aktarılmasında büyük hizmeti olmuştur.

Arapların şiir, hutbe ve edebî eserlerinden ezberledikleri dışında, sadece Huzeylilerin on bin beytini ezberlemişti.⁴

Şâfiî, eş-Şenfera'nın⁵ (Öl. Yaklaşık mîlâdî, 525) şiirlerini rivayet etmişti. Verdiği örnekler, çoğunlukla et-Tufeyl el-Ğanevî'nin (Öl. Yaklaşık mîlâdî 610)⁶ şiirlerindendi.

el-Asma'î (Öl.216/831)⁷ şöyle der: "eş-Şenferâ'nın şiirlerini, Mekke'de, Şâfiî'den okudum."⁸

Abdumelik b. Hişam (Öl.213/827)⁹: "Şâfiî dilde otoriteydi"¹⁰, "Şafii'nin dili, çekici ve büyüleyiciydi."¹¹ demiştir. Ahmed b. Hanbel (Öl.240/855) de bu konuda: "Şâfiî, insanların en fasihiydi"¹² ifadesini kullanmıştır. Abdumelik b. Hişam'ın söylediği şu söz de onun, gerçekten dilde otorite olduğunun delilidir: "Şâfiî'yle pek çok sohbet ve konuşmamız olmuştur. Ancak onun konuşmalarında hiç lahn¹³ olmazdı."¹⁴ Yunus b. 'Abdula'lâ (Öl.264/877)¹⁵ da: "Şâfiî'nin sözleri şeker gibiydi. Onun konuşmasında tatlılık, belağat güzelliği ve fesahat mükemmelliği vardı"¹⁶ demiştir. Şu söz de el-Câhız'a(255/868) aittir: "İlimde temayüz eden seçkin kişilerin kitaplarını inceledim. el-Muttalibî (Şâfiî) den daha iyi yazanını görmedim. Sanki onun sözleri, inci taneleri gibiydi."¹⁷ Yunus b. Habîb (182/798)¹⁸, Şâfiî hakkında: "Onun dili, kitaplarından daha

³ İbn Ferhûn, s.228

⁴ Muhammed Abdulmun'im Hafâcî'nin önsözü, *Dîvanu's-Şâfiî'î habri'l-umme ve imâmi'l-eimme*, Beyrut, 'Âlemu'l-kutub, s.40

⁵ eş-Şenferâ: 'Amr b. Mâlik. Cahiliye dönemi şairidir. Yemenlidir. İkinci tabaka büyük şairlerdendir. Lâmiyyetu'l-'Arab adlı şiir onundur (Hayruddin ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, Beyrut, 1980, Dâru'l-'ilm li'l-melâyîn V/85).

⁶ Tufeyl el-Ğanevî: Tufeyl b. 'Avf b. Ka'b. Cahiliye şairidir. Atlan en iyi niteleyen Arap şairidir. Küçük bir şiir divanı vardır. (ez-Ziriklî, III/228).

⁷ el-Asma'î: 'Abdumelik b. Kureyb b. 'Ali b Asma'. Arap lugatçilerinin meşhurlarındandır. Şiir ve buldânî (belde ve ülkeleri) çok iyi bilenlerdendi. Bâdiyeleri dolaşıp bedevîlerin dilini ve onların bildiklerini ezberlemişti. el-Ahfeş: "Şiiri el-Asma'î'den daha iyi bilen birisini görmedik" demiştir. Şiirlerini topladığı el-Asma'îyyât adlı şiir kitabı meşhurdur. Bundan başka pek çok eseri vardır (Ebu'l-Berekât Kemâluddîn Abdurrahmân b. Muhammed el-Enbârî, *Nuzhetu'l-elîbbâ'*, tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Kahire, Dâru nehdati Mısır, s.112; ez-Ziriklî, IV/162).

⁸ Abdurrahmân Celâluddîn es-Suyûtî, *el-Muzhîr fi 'ulûmi'l-luğati ve envâ'ihâ*, Şerh: Muhammed Ahmed Câdelmevlâ, 'Ali Muhammed el-Becâvî, Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Dâru'l-cil, I/160.

⁹ İbn Hişam: 'Abdumelik b. Hişam. Tarih, ensâb, dil ve ahbâr âlimiydi. En meşhur kitabı, *es-Sîretu'n-nebeviyye'dir*. (ez-Ziriklî, IV/166).

¹⁰ İbn Ferhûn, s.229

¹¹ Hafâcî, s.56

¹² ez-Zehebî, X/47.

¹³ Lahn: Konuşurken veya okurken, kişinin yaptığı nahiv hatası. Bu, i'rabda veya cümledeki kelimelerin dil kaidelerine aykırı olarak sıralanması şeklinde olabilir. Ayrıca lahn, lâfızları telaffuz ederken de olabilir. El-Fîrûzâbâdî, el-Kâmûsu'l-muhîr, Beyrut, 1413/1993, s.1587; Mecdî Vehbe-Kâmil el-Muhendis, *Mu'cemu'l-mustalahâtî'l-'arabiyye fi'l-luğa ve'l-edeb*, Beyrut, 1979, s.174.

¹⁴ ez-Zehebî, s.49.

¹⁵ Yunus b. 'Abdula'lâ: Büyük fakihlerdendir. Şafii'yle arkadaşlık etmiş ve ondan ilim almıştır (ez-Ziriklî, VIII/261).

¹⁶ ez-Zehebî, s.48.

¹⁷ Aynı yer.

¹⁸ Yunus b. Habîb en-Nahvî: Zamanında Basra nahivcilerinin imamıydı. Sîbeveyh, el-Kisâî, el-Ferrâ vb. imamlar ondan ilim almışlardır. *Ma'âni'l-Kur'ân* adlı kitabı vardır (el-Enbârî, s.49; ez-Ziriklî, VIII/261).

büyüktü" der. el-Muberrid (Öl.285/898): "Şafii, en iyi şair ve edebiyatı en iyi bilen", İbn Reşîk (Öl.456/1063): "Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî , şiirde en becerikli kimselerdendi" demişlerdir.¹⁹

Şafii'nin şiirine sehl-i mümtenî²⁰ diyebiliriz.

Nesri, şiiriyle karşılaştırıldığında iki dil arasındaki fark görülebilir. Çünkü o nesirde, en fasîh kelimeleri seçer, garîb²¹ ve zor olanı kullanır. Şiirdeki lâfızlarında ise ne garîbe, ne de zor olana rastlanır. Aksine şiirlerinin çoğu, sade ve açıktır.

Şiirinin tamamı mukattaât (seçme beyitler) halindedir. Uzun kasideler yazmamıştır. Mukattaâta meyletmesi, yazdığı her şeyde îcazı seçen karakterinden kaynaklanıyordu.

Şâfiî , şiirinde sadeliğe ve açıklığa yöneldiği ve çoğunda irtical yoluna gittiği için bütün kafiyelerde şiir söylememiştir. Hatta zor kafiyeleri terketmiş ve onlara girmemiştir.²²

İmam Şâfiî 'nin şiirlerinin toplandığı bir dîvanı; onun da değişik şerh ve baskıları vardır.

Onun şiirine örnek olması için, özellikle, ilmin önemini belirten, ilme teşvik eden, cehaleti ve cahili kötileyen bazı beyitlerini seçerek Türkçe'lerini verdik.

شَكَوْتُ إِلَى وَكَيْعٍ سُوءَ حِفْظِي فَأَرْشِدَنِي إِلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي
وَأَخْبِرَنِي بِأَنَّ الْعِلْمَ نُورٌ وَنُورُ اللَّهِ لَا يُهْدَى لِعَاصِي

Vekî'ye iyi bellemediğimden dert yandım. O da bana günahları terketmemi tavsiye etti ve

Bana ilmin bir nur olduğunu, Allah'ın nurunun da günahkâra verilmeyeceğini söyledi.²³

أَصْبِرْ عَلَى مَرٍّ مِنْ مُعَلِّمٍ فَإِنَّ رُسُوبَ الْعِلْمِ فِي نَفَرَاتِ الْجَفَا
وَمَنْ لَمْ يَذُقْ ذَلِكَ التَّعْلِيمِ سَاعَةً تَجَرَّعَ ذَلِكَ الْجَهْلِ طُولَ حَيَاتِهِ
وَمَنْ فَاتَهُ التَّعْلِيمُ وَقْتُ شَبَابِهِ فَكَبِّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا لَوْفَاتِهِ
حَيَاةَ الْفَتَى — وَاللَّهِ — بِالْعِلْمِ وَالتَّقْوَى إِذَا لَمْ يَكُونَا لَا اعْتِبَارَ لِدَانِهِ

Öğretmenin, öğrencisi olarak, seni yetiştirmek için bazen söylediği ağır söz ve davranışlara sabret, bilgi ancak ondan alınarak öğrenilir (o öğretmezse bilgiyi kimden alacaksın?)

Kim bir süre, öğrenmek için hocasına karşı uysal ve itaatkâr olmaya katlanmazsa, hayatı boyunca cahilliğin sebep olduğu rezilliği çeker.

¹⁹ Hafâcî, s.56

²⁰ Sehl-i mümtenî: Basit görüldüğü halde, taklit edilmek istendiğinde zorluğu anlaşılan eser. (Hikmet Akdemir *Belağat Terimleri*, İzmir, 1999, Nil Yayınları, s. 318; Tahirü'l-Mevlevî, *Edebîyat Lüğati*, İstanbul, 1973, Enderun Kitabevi, s.133).

²¹ Garîb söz veya kelime: Manası kapalı olan ve herkesçe bilinmeyen. (ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-belâğa*, Beyrut, Dâru Sadir, s.447; eş-Şerîf 'Ali b. Muhammed el-Curcânî, *et-Ta'rifât*, Beyrut, 1403/1983, Dâru'l-Kutubi'l-'ilmiyye, s.161.)

²² Hafâcî, s.57.

²³ *Dîvanu'l-İmâm eş-Şâfiî*, tah: Muhammed 'Aff ez-Za'bî, Beyrut, 1392/1973 Dâru'l-cil, s.54.

Kim gençliğinde öğrenim görme fırsatını kaçırsa, o artık öldüğü için, buyur dört tekbirle kılınan cenaze namazına.

Vallahi, kişinin hayatı, ilim ve takva ile, yani ilim ve takva ile geçirilmeyen hayatın değeri yoktur. Bu ikisi olmazsa, o kişiye hiç itibar edilmez.²⁴

وَأَحْذَرُ يَفْوُتِكَ فَخَرُّ ذَاكَ الْمَعْرِسِ	الْعِلْمُ مَعْرِسٌ كُلُّ فَخْرٍ فَافْتَحِرْ
مَنْ هَمُّهُ فِي مَطْعَمٍ أَوْ مَلْبَسٍ	اعْلَمْ بِأَنَّ الْعِلْمَ لَيْسَ يَنَالُهُ
فِي حَالَتَيْهِ: عَارِيًّا أَوْ مُكْتَسِبِي	أَلَا أَحُو الْعِلْمِ الَّذِي يُعْنَى بِهِ
وَأَهْجُرُ لَهُ طَيْبَ الرُّقَادِ وَعَيْسٍ	فَأَجْعَلْ لِنَفْسِكَ مِنْهُ حِطًّا وَافِرًا
كُنْتَ الرَّئِيسَ وَفَخَّرَ ذَاكَ الْمَجْلِسِ	فَلَعَلَّ يَوْمًا إِنْ حَضَرْتَ بِمَجْلِسٍ

İlim, her türlü övücün bulunduğu yerdir. Sen onunla övün. Oradaki övücü kaçırmamaya dikkat et.

Şunu bil: Akli fikri, yeme ve giymede olan kimse ilim elde edemez.

İlmi seven kişi ancak, kıyafeti olsa da olmasa da ondan vazgeçmeyendir.

İlimden kendine bol pay ayır, yani ilmi ciddiyetle tahsil et. Onun için tatlı uykuyu terket, ona yüz verme.

Böylece sen, bir gün, bir mecliste bulunursan, oranın en önde geleni ve gözdesi olursun.²⁵

فَيْدٌ صِيُودِكَ بِالْحَبَالِ الْوَائِقَةِ	الْعِلْمُ صَيْدٌ وَالْكِتَابَةُ فَيْدُهُ
وَتَتْرُكُهَا بَيْنَ الْخَلَائِقِ طَالِقَةً	فَمِنْ الْحَمَاقَةِ أَنْ تَصِيدَ غَزَالَةً

İlim bir avdır. Yazmak ise onun bağıdır. Avladıklarını sağlam iplerle bağla.

Bir ceylan avlayıp da onu insanlar arasında başı boş bırakman aptallıktır.²⁶

قَلْبِي وَعَاءٌ لَهُ لَا بَطْنُ صَنْدُوقِ	عِلْمِي مَعِيَ حَيْثُمَا يَمَّتْ يَنْفَعْنِي
أَوْ كُنْتُ فِي السُّوقِ كَانَ الْعِلْمُ فِي السُّوقِ	إِنْ كُنْتُ فِي الْبَيْتِ كَانَ الْعِلْمُ فِيهِ مَعِيَ

İlimim, nereye gitsem, benimle birlikte, o bana yarar sağlar. Zihnim ilmi saklayan bir kaptır. Bir sandığın içi değildir.

Evdeysem, ilmim de evde benimledir. Yahut pazardaysam, ilmim de pazardadır (yani bu hazine, her yerde benimledir).²⁷

وَلَيْسَ أَحُو عِلْمٍ كَمَنْ هُوَ جَاهِلٌ	تَعْلَمُ فَلَيْسَ الْمَرْءُ يُولَدُ عَالِمًا
صَغِيرٌ إِذَا التَّفَتَّ عَلَيْهِ الْجَاهِلُ	وَإِنَّ كَبِيرَ الْقَوْمِ لَا عِلْمَ عِنْدَهُ
كَبِيرٌ إِذَا رُدَّتْ إِلَيْهِ الْمَحَافِلُ	وَإِنَّ صَغِيرَ الْقَوْمِ إِنْ كَانَ عَالِمًا
نَصِيبُكَ إِرْتَاءً قَدَمَتُهُ الْأَوَائِلُ	وَلَا تَرْضَ مَنْ عَيْشَ بَدُونٍ وَلَا يُكْرَهُ

İlim tahsil et, öğren. Kişi âlim olarak doğmaz. Âlim, cahil gibi değildir.

İnsanların büyüğünün ilmi yoksa, büyük ordularla karşılaştığında küçüktür.

²⁴ *Dîvanu'l-İmâm eş-Şâfiî*, şerh: Muhammed 'Abdurrahîm, Beyrut, 1420/2000, Dâru'l-fikr, s.164.

²⁵ a.g.e. s.256.

²⁶ a.g.e. s.294.

²⁷ a.g.e. s.305.

İnsanların küçüğü âlimse, o meclislere başkan yapıldığında büyüktür. İlimsiz bir hayata razı olma. Senin nasibin, öncekilerin bıraktıkları miras olmasın.²⁸

لَا يُدْرِكُ الْحِكْمَةَ مَنْ عَمُرُهُ	بِكَدْحٍ فِي مَصْلَحَةِ الْأَهْلِ
وَلَا يَبَالُ الْعِلْمَ إِلَّا فَنِيٌّ	حَالٍ مِنَ الْأَفْكَارِ وَالشُّغْلِ
لَوْ أَنَّ لِقَمَانَ الْحَكِيمِ الَّذِي	سَارَتْ بِهِ الرُّكْبَانُ بِالْفَضْلِ
بُلِيَّ بَفَقْرٍ وَعِيَالٍ لَمَا	فَرَّقَ بَيْنَ التِّينِ وَالْبَقْلِ

Hikmeti yani bilgiyi, ömrü, âilesinin geçimini temin etmek için çalışıp çabalamakla geçen kişi elde etmez.

İlmi ancak, başka düşünce ve işi olmayan genç elde eder.

Fazilet ve bilgisi sebebiyle herkesin kendisine akıl danışmak için geldiği Lokman Hekim'in, fakirlik ve çoluk çocuğa bakma derdi olsaydı, incirle sebzeyi birbirinden ayırdedemezdi.²⁹

رَأَيْتُ الْعِلْمَ صَاحِبُهُ كَرِيمٌ	وَلَوْ وَلَدَتْهُ آبَاءُ لِقَامٌ
وَلَيْسَ يَزَالُ يَرْفَعُهُ إِلَى أَنْ	يُعْظَمَ أَمْرُهُ الْقَوْمَ الْكَرَامُ
وَيَتَّبِعُونَهُ فِي كُلِّ حَالٍ	كَرَاعِي الضَّأْنِ تَتَّبِعُهُ السَّوَامُ
فَلَوْلَا الْعِلْمُ مَا سَعِدَتْ رِحَالُ	وَلَا عُرِفَ الْحَلَالُ وَلَا الْحَرَامُ

Ataları, düşük kimseler olsa bile, ilim sahibinin üstün olduğunu gördüm.

İlim onu devamlı yükseltir. Sonunda, büyük ve iyi kimseler onun durumuna önem verip saygı gösterirler ve develerin de peşinden gittiği koyun çobanı gibi, her hal ü kârda ona uyarlar.

İlim olmasaydı, ne kimse mutlu olur, ne helal bilinirdi, ne de haram.³⁰

مَعَ الْعِلْمِ فَاسْأَلْكَ حَيْثُمَا سَلَكَ الْعِلْمُ	وَعَنْهُ فَسَأَلْتُ كُلَّ مَنْ عِنْدَهُ فَهَمُّ
فَفِيهِ جَلَاءٌ لِلْقُلُوبِ مِنَ الْعَمَى	وَعَوْنٌ عَلَى الدِّينِ الَّذِي أَمْرُهُ حَتْمٌ
فَيَأْتِي رَأْيِي الْجَهْلُ يَزْرِي بِأَهْلِهِ	وَذُو الْعِلْمِ فِي الْأَقْوَامِ يَرْفَعُهُ الْعِلْمُ
فَأَيُّ رَجَاءٍ فِي أَمْرِي شَابَ رَأْسُهُ	وَأَفْنَى شَبَابًا وَهُوَ مُسْتَعْجِمٌ قَدَمٌ
وَهَلْ أَبْصَرْتُ عَيْنَاكَ أَقْبَحَ مَنظَرًا	مِنَ الشَّيْبِ لَا عِلْمَ لَدَيْهِ وَلَا حِلْمٌ
وَحَالَطَ رُؤَاةَ الْعِلْمِ وَأَصْحَابَ خِيَارِهِمْ	فَصَحْبَتُهُمْ نَفْعٌ وَخَلَطَتُهُمْ غُنْمٌ
وَلَا تَعْدُونَ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ فَإِنَّهُمْ	نُجُومٌ هُدَى مَا مِثْلُهُمْ فِي الْوَرَى نَجْمٌ
فَوَاللَّهِ لَوْلَا الْعِلْمُ مَا فَصَحَ الْهُدَى	وَلَا لَاحَ مِنْ غَيْبِ السَّمَاءِ لَنَا رَسْمٌ

İlim nereye giderse, sen de onunla birlikte git. Bilip anlayan herkese onu sor.

²⁸ a.g.e. s.311.

²⁹ a.g.e. s.336.

³⁰ a.g.e. s.339.

Onda, kalplerin körlüğünü giderip aydınlatma ve verdiği emir kesin olan dine destek vardır.

Cehaletin, sahiplerini küçük düşürdüğünü, ilmin de ilim sahibini, toplumda yükselttiğini gördüm.

Bilgisiz ve cahil olarak, saçını ağartmış ve gençliğini tüketmiş bir kimseden ne bekleyebilirsin?

Gözlerin, ilmi ve hilmi olmayan yaşlının görüntüsünden daha çirkinini gördümü?

İlmi aktaranların arasına gir ve onların iyileriyle arkadaş ol. Onlarla arkadaşlık etmek yarar ve kazanç getirir; bir arada bulunmak ise ganimettir.

Gözlerin onlardan asla ayrılmasın. Çünkü onlar, halk arasında benzeri olmayan doğruyu gösteren yıldızlardır.

Vallahi ilim olmasaydı, doğruluk bilinmez, ortaya çıkmaz ve bize gökteki bilinmeyenlerden hiçbir işaret görünmezdi.³¹

الْعِلْمُ مَنْ فَضَّلَهُ لِمَنْ خَدَمَهُ	أَنْ يَجْعَلَ النَّاسَ كُلَّهُمْ خَدَمَهُ
فَوَاجِبٌ صَوْنُهُ عَلَيْهِ كَمَا	يَصُونُ فِي النَّاسِ عَرْضَهُ وَدَمَهُ
فَمَنْ حَوَى الْعِلْمَ ثُمَّ أَوْدَعَهُ	بِجَهْلِهِ غَيْرَ أَهْلِهِ ظَلَمَهُ
وَكَانَ كَالْمُبْتَنِي الْبِنَاءِ إِذَا	تَمَّ لَهُ مَا أَرَادَهُ هَدَمَهُ

İlmin şöyle bir özelliği vardır: O, bütün insanları, kendisine hizmet edene hizmetçi kılar.

Kişinin, halk arasında ırzını ve kanını koruduğu gibi, ilmi koruması gerekir.

İlmi öğrenip de onu cahil ve ahmaklara veren kimse ona zulmetmiş demektir.

Böylesi, binayı yapıp bitirince onu yıkan kimse gibidir.³²

لَنْ يُبْلَغَ الْعِلْمَ جَمِيعًا أَحَدٌ	لَا وَلَوْ حَاوَلَهُ أَلْفَ سَنَةٍ
إِنَّمَا الْعِلْمُ عَمِيقٌ بَحْرُهُ	فَخُذُوا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَحْسَنَهُ

Bin yıl uğraşsa bile, kimse ilmin tamamına ulaşamaz.

İlim denizi derindir. Siz her şeyden (her tür ilimden) en güzel olanı alınız.³³

أَحْيِ لَنْ تَنَالَ الْعِلْمَ إِلَّا بِسِنَّةٍ	سَأْبِيكَ عَنْ تَفْصِيلِهَا بَيَانٍ
ذِكَاةٍ, وَحِرْصٍ, وَاجْتِهَادٍ, وَبُلْغَةٍ,	وَصُحْبَةِ أَسْتَاذٍ, وَطَوْلِ زَمَانٍ

Kardeşim! İlmi ancak altı şey sayesinde elde edebilirsin. Sana bunları açıklıyorum:

Zekâ, azim ve sebat, çalışmak, kabiliyet, hocadan ayrılmamak ve uzun bir süre.³⁴

أَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِ السَّفِيهِ	فَكُلُّ مَا قَالَ فَهُوَ فِيهِ
فَمَا صَرَ بَحْرَ الْفُرَاتِ يَوْمًا	إِنْ خَاضَ بَعْضَ الْكِلَابِ فِيهِ

Densiz cahilden yüz çevir. O, kendinde olanı söyler.

Bazı köpeklerin Fırat nehrine girmeleri ona hiçbir gün zarar vermez.³⁵

³¹ a.g.e. s.341.

³² a.g.e., s.355.

³³ a.g.e., s.375.

³⁴ a.g.e., s.378.

³⁵ a.g.e., s.417